

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ГО «Південно-український центр гендерних проблем»

**«СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»**

**«MODERN POLITICAL PROCESSES: GLOBAL AND
NATIONAL DIMENSIONS»**

МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
6 – 7 березня 2025 р.

м. Одеса

УДК 323.2+327(043.2)

За загальною редакцією президента Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, академіка Національної академії педагогічних наук України **С.В. Ківалова**.

Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 6-7 березня 2025 р.) /за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2025. 224 с.

Modern political processes: global and national dimensions : proceedings of the 4th International scientific and practical internet conference (Odesa, March 6-7, 2025) / Ed. S.V. Kivalov. Odesa, 2025. 224 p.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції.

Марко О. (Київ) Концепція «п'ятої влади» у цифрову епоху	74
Барасій В. (Одеса) Трансформаційні процеси у медіа-просторі: вплив на політичну комунікацію.....	79
Воробйов В. (Одеса) Процес трансформації політичного представництва в умовах цифровізації суспільства	83
Махия С. (Київ) Штучний інтелект у глобалізаційних політичних процесах: переваги та ризики	87
Капсамун О. (Одеса) Стратегічні ризики проксі-війн в сучасному геополітичному протистовищенні	92
Кропивко В. (Одеса) Комунікативні технології: від «інженерії згоди» до інтерактивного формування громадської думки	95
Чигідін В. (Одеса) Демократичне політичне представництво в муніципальних інституціях: баланс інтересів	99
Шевчук А. (Житомир) Постправда як чинник виборчого процесу: на прикладі президентських виборів в США 2024 року	103
Насарая А. (Одеса) Публічне адміністрування цифровізації портової діяльності в Україні	108
Галета Я. (Одеса) Суверенні права держави у системі багаторівневого управління морською діяльністю	114
Криворученко М. (Одеса) Цифровізація морської галузі: тенденції у сфері підготовки та дипломування моряків	119
Барановська В. (Одеса) Екологізація морської та портової діяльності: провідні глобальні ініціативи та правовий базис	123
Сушко А., Виговська В. (Одеса) Особливості демократичного транзиту в молдові	128
Возненко Л. (Одеса) Впровадження європейських стандартів у модель місцевого самоврядування в Україні	134
Проноза І., Піскун К. (Одеса) Вплив кібервійни на процес євроінтеграції: аналіз глобальних кейсів.....	138

ІІІ СЕКЦІЯ: ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ТА СОЦІОКУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА: МОДЕЛІ, МЕХАНІЗМИ, ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Rostetska S. (University of Nottingham (UK)) Vulnerability of migrants: from violence to modern slavery	142
Явір В. (Київ) Деколонізація в Україні: сучасний стан та перспективи	145
Кормич Л. (Одеса) Імідж влади як об'єкт в когнітивній війні	150
Голденштейн К. (Київ) Визначальні складові політики пам'яті	155

Анатолій Сушко, кандидат історичних наук, доцент,

Вероніка Виговська, здобувачка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Особливості демократичного транзиту в Молдові

Однією із глобальних тенденцій кінця XX – початку XXI ст. стала поява ряду країн із демократичними принципами організації влади. Особливо характерно дана тенденція поширилася серед країн Центрально-Східної Європи, в яких в силу історичних процесів став можливим відхід від автократичного типу управління до демократії. З огляду на це проблематика вивчення сутності демократичних переходів набуває значного інтересу як з теоретико-методологічного ракурсу так і зі сторони практичної політології. Особливої актуальності набуває питання стимулювання демократичних процесів шляхом реформування політичних систем, особливо у контексті конструювання стабільної інституційної складової та збалансування взаємовідносин між ключовими політичними інститутами. В цьому контексті значного інтересу заслуговує вивчення досвіду демократизації політичних систем постсоціалістичних країн, які демонструють приклади перебудови політичної складової після падіння автократій та наочно ілюструють варіативність шляхів розвитку транзиту.

Поняття «демократичного транзиту» є достатньо новим у політичній науці. Узагальнено під транзитом розуміємо процес зміни – переходу одного типу політичної систем до іншої. Як правило під такою зміною передбачається перехід від автократичного режиму, у якому існує єдиний владний центр прийняття рішень, до демократії, як системи у якій існує кілька центрів прийняття рішень одним із яких є народ (3). Однак, більш доцільним буде оперувати поняттям «демократичний транзит», розуміння якого зводиться до складності та неоднозначності демократичного переходу, який є тривалим у часі та не завжди завершується встановленням демократії. Як показує практика

в ряді країн перехід або не відбувся, або призвів до утворення неліберальної демократії чи отримання на виході гібридного режиму, з характерним для нього поєднанням елементів демократії та автократії. Окрім того варто зауважити, що транзит орієнтований на розширення громадських прав і свобод, включає в себе процеси розвитку інституцій громадського суспільств із залученням громадян до активної участі у політиці та контролю за діяльністю влади, що фактично демонструє тривалість і безперервність демократизації як процесу (3). У найбільш загальному розумінні «демократичний транзит» передбачає зміну політичного режиму, встановлення ліберальних цінностей, прав і свобод, однак не виключаються сутнісні зміни політичних інститутів, які передбачатимуть руйнування адміністративно-командної системи, переформатування системи відносин між політичними акторами, змінами в структурі політичного лідерства.

Розуміння сутності демократичного транзиту є неможливим без аналізу конкретних кейсів, які демонструють перехід від автократії до демократичного режиму. З огляду на це, пропонуємо зосередити увагу на досвіді демократичного переходу у Молдові та проаналізувати його результативність.

Початок демократичного процесу в Молдові став можливим після початку політики лібералізації політичного життя, яка призвела до конституційних змін, які значно послабили монопольну роль комуністичної партії та в подальшому призвели до руйнування СРСР. Характерним було те, що на порядок денний вийшли націоналістичні тенденції, декларовані громадськими рухами демократичного спрямування. Однак, варто зауважити, що процес демократичного транзиту у Молдові після виходу досить затягнувся, оскільки формування демократичних політичних інститутів та становлення громадянського суспільства припало на роки розпаду Радянського Союзу. Також у Молдові у ході демократичних виборів так і не вдалося змінити правлячу верхівку, оскільки до влади прийшла Комуністична партія, яка законсервувала усі демократичні зрушення (1).

Вцілому демократичний транзит у Молдові вважається одним із найскладніших серед країн соціалістичного простору і супроводжується численною кількістю внутрішньополітичних конфліктів. Молдова – та країна, яка перебуває на стадії переходу. Така довготривалість процесу пов'язана з історико-географічними чинниками та з недосконалістю функціонування політичних інститутів (5).

Перша проблема, яка постала перед Молдовою – це неврегульований конфлікт Придністров'я, який породжує негативні наслідки розколу суспільства, дає можливість розташовуватися на своїх територіях військам ворога, які жодним чином не розділяють демократичних поглядів. Фактично така невирішеність територіальних питань та дислокація військових угруповань іноземної держави гальмує інтеграційні процеси у напрямку європеїзації та демократизації.

Поряд із тим спостерігаються і суттєві проблеми інституційної складової та складність конституційного конструювання (3). Конституційний процес у Молдові ілюструє коливання між вибором систем правління від парламентаризму до напівпрезиденталізму. Перша спроба імплементувати напівпрезиденталізм призвела до посилення ролі президента, внаслідок чого було вирішено перейти до парламентаризму, який також не спрацював через відсутність парламентської єдності та небажання різних політичних сил досягати консенсусу, особливо в питаннях, що стосувалися обрання президента. Станом на сьогодні, відповідно до останньої конституційної реформи Молдова є напівпрезидентською республікою, а саме у формі збалансованого напівпрезиденталізму, який перебуває на стадії інституціоналізації, внаслідок чого всі інші інститути лише знаходяться на стадії якісного становлення та неусталених демократичних цінностей.

Процес перебігу транзиту ускладнювався постійними змінами різних політичних сил. У Молдові існує багатопартійна система, основу якої складають велика кількість партій різного ідеологічного спрямування, які досить часто не хочуть йти на компроміс у вирішенні важливих питань, що

негативно впливає на розвиток політичної системи. У складі парламенту опиняються ліві, праві політичні сили, партії проросійського спрямування, політичні сили румунського спрямування. У Молдові за роки незалежності не спостерігалось явного політичного лідера чи актора, який би гідно репрезентував країну на міжнародному рівні (2). Показовим є і той факт, що в результаті всенародних виборів 2016 року президентом було обрано проросійського політика І. Додона, за правління якого не відбувалося якісного реформування системи в бік демократії.

Важливим стабілізуючим чинником у таких складних трансформаційних умовах виступає громадянське суспільство, яке є основою творення демократичної та демонструє політичні інтереси і бажання, які повинні забезпечувати свободу і мир у державі. Однак, Молдова не має у своєму арсеналі такого рушійного чинника як громадянське суспільство. Молдовський соціум перебуває лише на стадії формування, не має власних політичних цінностей. Випадки активності громадян є доволі поодинокими та не набувають широких обертів. Щодо організацій громадянського суспільства, які є яскравими показником успішності демократичного транзиту, то тут Молдова також має ряд невирішених питань: відсутність фінансової підтримки з боку держави, не відповідність законодавчих актів та статуту об'єднань до вимог європейського стандарту. Тобто враховуючи всі особливості та фактори, ми можемо дійти висновку, що громадянське суспільство Молдови не є рушієм прогресивних поглядів та при формуванні супроводжується так званими «хворобами росту», які й гальмують процесу остаточного переходу до демократії (4).

Окрім того нерозвиненість інститутів парламенту та політичних партій, сприяє виникненню ряду проблем, інституційного характеру, які проявляються в неможливості формувати уряди, супроводжуються частими урядовими кризами, що викликає недовіру з боку громадян до політичної влади. Однак станом на сьогодні, можемо говорити про позитивні тенденції в молдовській політиці, які активізувалися після приходу до влади ліберальних та про

європейських політичних сил на чолі з М. Санду. В ході останнього формування уряду, президента Молдови скориставшись неспроможністю парламенту сформувати уряд, розпустила законодавчий орган, і в результаті дострокових виборів політичній силі М. Санду вдалося отримати відповідну підтримку громадян необхідну для формування лояльного до президента уряду, а також зберегти владні позиції на останніх виборах, що відбулися восени 2024 року, незважаючи на спроби дестабілізації виборчого процесу та поширення проросійських наративів. Перемога М. Санду, яка займає проєвропейську позицію, стала важливим кроком до продовження демократичного транзиту в Молдові.

Відповідно станом на зараз Молдова перебуває в процесі переходу до демократії, а її політичний режим можна окреслити як класичний гібридний. Частковому зрушенню у бік демократії сприяє наявність політичної волі лідера, демократично ліберальна спрямованість політики президентки Молдови. Станом на сьогодні інституційне середовище та співвідношення інститутів президента, уряду та парламенту, які орієнтуються на однакові цінності, є сприятливим для якісних реформ, які в свою чергу формуватимуть довіру громадян до влади та сприятимуть розвитку демократії. Однак на шляху до демократизації стоять загрози зі сторони поширення проросійських наративів серед населення Молдови, які в силу своєї неосвіченості легко піддаються впливу пропаганди.

Варто зауважити, що на сьогодні Україна знаходиться приблизно на одному рівні з Молдовою, та рухається до розбудови консолідованої демократії. Орієнтуючись на практику Молдови українській еліті варто враховувати, що помилки, допущені зі сторони уряду Молдови та розуміти, що демократизація неможлива без наявності політичної волі. Формування підзвітних громадянам владних інститутів є необхідним для розбудови ефективної демократичної держави. Окрім того, як показує практика зростання активізму та утвердження консолідованого громадянського суспільства сприяє

розбудові демократії, а його пасивність навпаки призводить до негативних тенденцій на політичному ландшафті.

Список використаних джерел:

1. Добровольська, А.Б. (2016). Трансформація політичної системи Молдови: історія пострадянського періоду. Країни пострадянського простору в умовах формування багатополюсного світу: історичні уроки та перспективи: збірник наукових праць. – Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 178-193.
2. Іовчева, А. (2023). Імплементація цінностей ЄС у країнах перехідної демократії: досвід України та Республіки Молдова: ЧНУ ім. Петра Могили, 96-107.
3. Мацієвський, Ю., Рудич, Ф., Скрипнюк, О., Шульга, М. (2024). Концептуальні засади дослідження демократичних трансформаційних процесів. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 140-144.
4. Романюк, А.С., Литвин, В.С. (2016). Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 548 с